

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата філософських наук, доцента,
доцента кафедри культурології та музеєзнавства
Харківської державної академії культури Александрової М. В.
на дисертацію Авершиної А. О.
«Репрезентація міфологічних образів жінки в сучасній
візуальній культурі України»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 034 Культурологія,
галузь знань 03 Гуманітарні науки**

1. Актуальність теми дисертаційної роботи. Дисертаційне дослідження Авершиної А. О. є цілісним і ґрунтовним культурологічним дослідженням, присвяченим репрезентації міфологічних образів жінки у візуальній культурі незалежної України. Обрана тема є надзвичайно актуальною в сучасному гуманітарному дискурсі, оскільки поєднує проблематику візуальної культури, міфотворення, національної ідентичності та гендерних трансформацій українського суспільства. Актуальність дослідження визначається необхідністю осмислення змін жіночої образності в умовах становлення незалежної української держави, демократизації суспільства, розвитку гендерної політики та російсько-української війни. У сучасному культурному просторі візуальні образи виступають не лише художньою формою репрезентації дійсності, а й потужним інструментом формування суспільної свідомості, колективної пам'яті та національної символіки. У цьому контексті звернення авторки до міфологічних і неоміфологічних жіночих образів є своєчасним і науково обґрунтованим.

2. Обґрунтованість та достовірність наукових положень, результатів і висновків дисертації досягнуто коректністю постановки мети і завдань дослідження, потужною науково-теоретичною базою та достатністю емпіричних даних.

Методологічна база дисертації ґрунтується на культурологічному підході до вивчення репрезентації міфологічних жіночих образів у візуальній культурі України періоду незалежності. Реалізація поставленої мети здійснюється через комплексне застосування культурологічного, мистецтвознавчого, герменевтичного, структуралістського, семіотичного та гендерного підходів.

Важливою складовою дослідження є залучення теоретичних концепцій міфу Р. Барта, теорії дискурсивної влади М. Фуко, гендерної теорії Дж. Скотт, положень досліджень візуальної культури Г. Фостера та інших науковців. Це дозволило авторці розглянути жіночі міфологічні образи не лише як художні феномени, а як складні культурологічні конструкції, що функціонують у просторі соціальних, політичних та ідентифікаційних процесів.

Достовірність отриманих результатів забезпечується широкою джерельною базою, що включає наукові праці з культурології, історії культури, гендерних студій, мистецтвознавства, а також значний масив візуальних джерел — твори українських художників і художниць, представлені у виставкових просторах та цифровому середовищі.

Використання комплексу методів дозволило авторці простежити динаміку трансформації жіночої образності від традиційної міфологеми Березині до сучасних образів жінки-воїтельки, демонологічних та неоміфологічних репрезентацій.

3. Наукова новизна отриманих результатів полягає в здійсненні комплексного культурологічного аналізу репрезентації міфологічних жіночих образів у візуальній культурі України періоду незалежності.

Уперше в українському культурологічному дискурсі здійснено системне дослідження художньо-мистецьких репрезентацій жіночих міфологічних образів у часових межах 1991–2024 років як культурної практики, що відображає соціокультурні трансформації українського суспільства.

4. Практичне значення дослідження полягає в можливості використання його результатів у подальших культурологічних, мистецтвознавчих та гендерних студіях.

Окреме практичне значення мають результати дослідження для музейної, виставкової та культурно-просвітницької діяльності, оскільки запропонований аналіз жіночих міфологічних образів може бути використаний при формуванні експозиційних концепцій, кураторських проєктів та освітніх програм, спрямованих на осмислення сучасної української ідентичності.

5. Повнота викладеного матеріалу в наукових публікаціях. Виклад основних результатів дослідження представлено в 3 одноосібних фахових наукових публікаціях, які включено до переліку фахових наукових видань України. Робота пройшла належну апробацію на 9 наукових конференціях різного рівня.

6. Структура та зміст дисертації, її завершеність та відповідність встановленим кваліфікаційним вимогам щодо оформлення.

Структурованість дисертації, логіка викладення матеріалу, мова написання тексту виявляє високий рівень професійної обізнаності дослідниці.

Структурно робота представлена вступом, трьома розділами, висновками та додатками.

У вступі обґрунтовано актуальність та своєчасність обраної теми, наведено її зв'язок з науковими темами та програмами, визначено наукову новизну та практичне значення дисертації.

Розділ 1 «Історіографія та методи дослідження міфологічних образів жінки у візуальній культурі незалежної України» містить ґрунтовний аналіз історіографії та методологічних засад дослідження. Авторка переконливо окреслює історико-культурний, культурологічний, структурно-семіотичний та гендерний напрями наукового осмислення жіночих міфологічних образів. Позитивної оцінки заслуговує

міждисциплінарний характер дослідження, що поєднує методи культурології, візуальних студій, історії, герменевтики та гендерної теорії. Особливо важливим є уточнення понятійно-категоріального апарату, зокрема поглиблення змісту поняття «візуальний образ» як динамічного феномену, що формується під впливом соціокультурних процесів та новітніх медіа.

Розділ 2 «Соціокультурний контекст репрезентації жіночих візуальних образів в Україні доби незалежності» присвячено аналізу соціокультурного контексту формування жіночої образності в Україні доби незалежності. Авторка аргументовано визначає ключові етапи трансформації фемінної репрезентації — від поєднання радянських, патріархальних і націоналістичних моделей у 1990-х роках до формування емансипованих і войовничих образів у період російсько-української війни. Особливо цінним є дослідження впливу Помаранчевої революції та Революції Гідності на розвиток гендерної політики, інституалізацію феміністичного руху та зміну візуальних моделей жіночності.

Однією з головних переваг дисертації є акцент на гендерному аспекті дослідження. Авторка переконливо демонструє, що трансформація жіночих образів у сучасній українській культурі безпосередньо пов'язана зі зміною соціального статусу жінки, розвитком феміністичних практик і подоланням патріархальних стереотипів. У роботі простежено, як образ жінки поступово трансформується від традиційної ролі Березини й матері до образу активної, емансипованої та політично суб'єктної особистості.

У розділі 3 «Трансформація міфологічного образу жінки у візуальній культурі незалежної України» досліджується трансформація міфологічного образу жінки у візуальній культурі незалежної України. Авторка детально аналізує варіативність міфологеми Березини, репрезентації жінки-матері та жінки-держави, а також простежує процес демонізації жіночих образів унаслідок воєнних подій 2014–2024 рр. Важливим науковим здобутком є аналіз демонологічних образів у сучасному мистецькому просторі.

Вагомим внеском дисертантки є також дослідження образу жінки-воїтельки як репрезентації зламу патріархальної парадигми в українському суспільстві. Авторка вдало пов'язує сучасні візуальні практики із традиційними архетипами, демонструючи тяглість української культурної традиції та її переосмислення в умовах сучасності.

У загальних висновках представлені основні результати дослідження. Поставлені в даній розвідці мета та завдання були досягнуті.

Список використаних джерел містить ґрунтовний перелік наукових праць. Залучено достатню кількість наукових літературних джерел, частина з яких – закордонні видання.

Таким чином, дисертація Авершиної А.О. «Репрезентація міфологічних образів жінки в сучасній візуальній культурі України», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 034 Культурологія, повністю відповідає вимогам МОН щодо кваліфікаційних праць цього рівня, зокрема Наказу Міністерства освіти та науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року №40 (з наступними змінами) та пп. 5-7 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (із змінами).

7. Відсутність порушення академічної доброчесності. Звіт перевірки тексту дисертації на унікальність за допомогою антиплагіатної системи StrikePlagiarism засвідчив відсутність плагіату та високий рівень унікальності тексту. Особисте ознайомлення та аналіз тексту підтверджує відсутність у пропонованому дослідженні порушень принципів академічної доброчесності.

8. Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Аналіз нових медіа як простору функціонування жіночих образів є перспективним напрямом роботи, проте в окремих аспектах міг би бути доповнений більш детальним дослідженням специфіки алгоритмічного

поширення візуального контенту та механізмів його впливу на масову аудиторію.

9. Загальний висновок. Дисертація Авершиної А. О. «Репрезентація міфологічних образів жінки в сучасній візуальній культурі України», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 034 Культурологія, є самостійною, цілісною і завершеною науковою працею, що присвячена актуальній темі дослідження, а її авторка заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 034 Культурологія.

Кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри культурології та
музеєзнавства Харківської державної
академії культури

Марина АЛЕКСАНДРОВА